

ÖB Sverker Göransons anförande i Helsingfors 6 oktober 2010

Det är en stor glädje och ära för mig att återigen få förmånen att delta i en föreläsnings- och diskussionsserie vid den magnifika ambassaden i Helsingfors. Förra året var mitt anförande kopplat till Märkesåret och i år görs en uppföljning på båda sidor av Östersjön av detta år.

Att år 1809 utgjorde en dramatisk vändpunkt för både Sverige och Finland belystes genomgående förra året. Men även 1810 var ett händelserikt år. För svensk del innebar det att den urtima riksdagen i Örebro i augusti det året valde en ny svensk tronföljare, Jean Baptiste Bernadotte. Marskalken Bernadotte blev genom riksdagens beslut 1810 kronprins Karl Johan.

Karl Johan satte många avtryck i det svenska samhället. Ur säkerhets- och försvarspolitisk synvinkel är han i mångt och mycket känd för att ha inlett en avspänningspolitik gentemot Ryssland, och därtill inlett den långa svenska neutralitets- och alliansfrihetstraditionen.

Åren efter 1809 innebar också att den svenska riksdagen konstaterade att rikets försvar måste moderniseras. Indelningsverket hade i kriget mot Ryssland uppvisat påfallande brister. Det indelta systemet byggde i grova drag på att landskapen av kungen och riksdagen ålades att tillse att soldater fanns gripbara. För merparten av armén och flottan gällde att två gårdar bildade en s.k. rote vilken rekryterade och försörjde en soldat. År 1812 fattade riksdagen beslut om att komplettera det indelta systemet med den allmänna beväringssinrättningen. Denna inrättning omfattade unga män vilka skulle genomföra 30 övningsdagar. Soldater från det nya systemet ställdes på prov vid slaget vid Leipzig 1813, under ledning av den svenske kronprinsen Karl Johan. Som bekant slutade slaget vid Leipzig med en stor seger för de allierade och Napoleon tvingades retirera västerut.

Den militärtekniska och strategiska utvecklingen i kombination med ett begynnande industrisamhälle under 1800-talet innebar att det fortfarande existerande indelningsverket framstod som alltmer otidsenligt. År 1873 fattade riksdagen beslut om att indelningsverket successivt skulle ersättas med allmän värnplikt. Under övergångstiden utsträcktes antalet övningsdagar inom ramen för den allmänna beväringssinrättningen successivt och uppgick år 1892 till 90 dagar.

1901 fattade riksdagen så beslut om att avskaffa indelningsverket och införa en allmän värnplikt för män i vapenför ålder. Fram till 1980-talet genomförde årligen en hel årskull unga män sin obligatoriska militärtjänstgöring. Denna typ av försvar var väl lämpat att genom allmän mobilisering möta det hot som bedömdes mest troligt, nämligen en invasion av det svenska territoriet.

Men genom Berlinmurens fall förändrades hotbilden. Fram tills dess var den av karaktären svart och vit. Därefter har den förändrats och blivit mycket mer komplex och svårförutsägbar. Det finns avsevärt färre renodlade militära hot idag, det handlar istället mer om sammansatta hot med ofta komplicerade orsakssamband som t.ex. IT-hot, ekonomiska förändringar, miljöproblem och pandemier. Dagens värld är således synnerligen föränderlig och globaliseringen ställer oss ständigt inför nya utmaningar. Denna skiftande värld påverkar även den svenska Försvarsmakten.

Kraven på Sveriges Försvarsmakt är idag helt annorlunda än under kalla kriget. Ett värnpliktsbaserat försvar mötte gårdagens krav. Därför har Sveriges riksdag och regering beslutat att den allmänna värnplikten från och med 1 juli 2010 vilar i fredstid.

Värnplikten har haft ett stort värde, flera miljoner svenska män och några tusen kvinnor har genomfört den. Men en förändrad omvärld kräver nya svar och instrument. Vi måste idag ha ökad tillgänglighet och användbarhet för våra förband. Det svenska försvaret ska både kunna försvara det svenska territoriet och försvara svenska intressen i närområdet och utanför närområdet.

Från och med 1 juli har vi ett professionellt försvar med kontraktsanställda soldater och sjömän. Detta innebär en ny situation och nya möjligheter för oss, men utgör givetvis också en stor utmaning. För att bemanningssystemet ska fungera på ett så bra sätt som möjligt ser vi fram mot en fortsatt dialog med alla övriga aktörer i det svenska samhället, såväl inom privat som offentlig verksamhet. Vi har för någon vecka sedan avslutat vår första rekryteringskampanj, och resultatet är positivt. Under hösten sker uttagning av de soldater och sjömän som under de kommande månaderna ska genomföra sin grundläggande militära utbildning (GMU), vilken leder till anställning för de som önskar fortsätta och som uppfyller utbildningens krav.

Idag består den svenska Försvarsmakten av 64 000 officerare, soldater och sjömän. Många av våra förband har idag en beredskapstid på ett till tre år. När reformen är genomförd, vilket beräknas ske mellan 2014 och 2019, kommer Försvarsmakten att bestå av 50 000 officerare, specialistofficerare, samt kontraktsanställda soldater och sjömän. De 50 000 fördelar sig på 28 000 personer i insatsberedda förband och 22 000 inom ramen för de nationella skyddsstyrkorna. Inom ramen för de insatsberedda förbanden kommer armén att uppgå till cirka 18 000 personer, flygvapnet och marinen till omkring 5 000 och de gemensamma förbanden med lednings- och logistikfunktioner till ungefär 5 000 personer.

Beredskapstiden i den reformerade svenska Försvarsmakten kommer att vara kort.

Sammanfattningsvis minskar numerären, men samtidigt blir hela den svenska Försvarsmakten tillgänglig och användbar med ytterst kort beredskapstid.

Omvärldsutvecklingen i kombination med Försvarsmaktens förändrade uppgifter, inklusive de ekonomiska realiteterna, ställer också nya krav på vår materielförsörjning. Insatsberedda förband måste ha materiel som är färdigutvecklad och som kan användas idag. Den måste uppfylla dagens operativa krav och ge ett fullgott skydd för våra soldater och sjömän. Materielen måste snabbt kunna anskaffas och modifieras efter behoven, något som vi t.ex. gjort i Afghanistan för att kunna bemöta IED-problematiken. Samtidigt bör vi ha en fot in i framtidens materiella behov utan att utvecklingskostnaderna skenar iväg. Här gäller det att hitta en avvägning mellan aktuella behov och framtida för att finna en bra balans.

Som jag tidigare nämnde är dagens och morgondagens utmaningar avsevärt mer sammansatta än tidigare. Hoten är ofta nationsöverskridande, varför Sverige – och knappast något annat land heller – kan hantera dagens utmaningar utan att samverka med andra. Den svenska solidaritetsförklaringen gentemot EU och de nordiska länderna innebär att vi både ska kunna ta emot hjälp och kunna ge hjälp. För Försvarsmakten innebär detta att vi analyserar vilka krav detta ställer på oss rent militärt.

EU utgör givetvis en mycket viktig arena för vår samverkan med andra, givet EU:s unika kompetens att bidra med både hård och mjuk säkerhet. Även samverkan med NATO genom Partnerskap för Fred (PFF) utgör en viktig del av vårt internationella samarbete.

Inom ramen för EU kommer Sverige i vår att återigen ta ledningen för Nordic Battlegroup (NBG 11). Detta ansvar hade vi inte kunnat ta utan stöd från övriga deltagande nationer i NBG 11, däribland Finland. Förberedelserna inför NBG 11 går nu in i sitt slutskede. Jag har själv haft tillfälle att besöka förbandet för någon vecka sedan. Den samarbetsanda och den professionalism som NBG 11 uppvisar är glädjande och visar fördelarna med samverkan och erfarenhetsutbyte mellan olika länder. NBG 11 ger oss en bra möjlighet att bidra till att stärka EU:s krishanteringsförmåga, och om EU så beslutar delta i en insats.

Det är med stor tillfredsställelse jag deltar här i Helsingfors och konstaterar att ett samarbetsområde med växande potential är det nordiska försvarssamarbetet. Detta är en nödvändighet för mindre länder för att uppnå högre effekt trots minskande resurser kombinerat med ett ökat internationellt intresse för Östersjö- och Barentsregionerna.

I dagens läge minskar försvarsanslagen i många länder och stora delar av de militära produktionskostnaderna är inte sällan redan bundna i långsiktiga kostnadsåtaganden. Detta innebär att ytterligare besparingar oftast endast kan göras där de slår som hårdast mot den operativa effekten som beredskap, utbildning och förbandsövningar. Det är här det nordiska samarbetet kommer till stor nytta. Samverkan inom produktion av dessa förmågor frigör resurser och höjer samtidigt kvaliteten. Vi märker redan detta inom de utbildnings- och övningssamarbeten som pågår idag. Exempelvis kan nämnas aktiviteten ”Mekaniserad Bataljon 2020”. Syftet är att harmonisera de nordiska ländernas mekaniserade bataljoner genom systemlikhet, synergier i anskaffning, utbildning, underhåll och övning. Utöver ekonomisk rationalitet ger samarbetet avsevärt förbättrad interoperabilitet.

Östersjösamarbetet mellan våra två länder utgör ett bra exempel på hur vi gemensamt arbetar på att förebygga hot och risker av såväl militär som civil karaktär. Utvecklingen av sjöövervakningssystemet SUCBAS visar detta. Behovet av ett sådant system är uppenbart i ett så hårt trafikerat hav. Jag noterar t.ex. att oljetransporterna över Östersjön, detta känsliga innanhav, har mer än fördubblats på tio år från 80 miljoner ton år 2000 till 170 miljoner år 2008. Antalet fartygsrörelser i Östersjön uppgår dagligen till mellan 2000-3000.

Och alldeles nyligen har Östersjöns största marina övning Northern Coasts 2010 avslutats i finska Skärgårdshavet. Övningen är ett utmärkt exempel på hur flera länder – däribland

Finland, Sverige, Danmark och Tyskland - kan gå samman för att kunna öva i större sammanhang än vad som är möjligt för den enskilda nationen.

Vi vet att det hela tiden sker en dynamisk säkerhetspolitisk utveckling i vårt närområde. Det militära hotet mot Sverige är fortsatt lågt. Däremot finns säkerhetspolitiska utmaningar i närområdet som inte minst påverkas av hur Ryssland kommer att utvecklas. Dessutom påverkas vårt gemensamma närområde av en ökad övningsverksamhet och militär närvaro från såväl Ryssland som NATO.

Alldeles oavsett vilka internationella operationer Sverige deltar i måste vi ha förmåga att hävda svenskt territorium och skydda svenska intressen i närområdet. Ur ett svenskt militärt perspektiv kan konstateras att vårt försvar har en tydlig Östersjöprofil där flygvapnet och marinen i första hand inriktas för närområdesuppgifter.

Sverige och Finland har Östersjön som ett gemensamt intresse och kring vilket vi nära samarbetar. Blickar vi lite längre bort finner vi ett annat område där vi samarbetar nära och dagligen, men under helt andra omständigheter – nämligen vårt gemensamma Provincial Reconstruction Team (PRT) i Afghanistan.

Våra gemensamma insatser i Afghanistan syftar till att tillsammans med övriga aktörer, såväl militära som civila, i det internationella samfundet bistå den afghanska regeringen i dess demokratibygge. Vårt svensk-finska PRT stödde häromveckan de afghanska säkerhetsstyrkorna som attackerades av upprorsmän. De försökte störa genomförandet av de afghanska parlamentsvalen. Upprorsmännen lyckades dock inte i sitt uppsåt.

Säkerhetsutvecklingen i Afghanistan är besvärlig just nu. Hotbilden har försämrats under 2010 och vi får utgå från att den inte förbättras i närtid. Som framgår av den nästan dagliga medierapporteringen från Afghanistan är insatsen så svår och tidskrävande som många av oss insåg tidigt. Insatsen är ett tydligt exempel på att inte enbart militära åtgärder räcker för att lösa problematiken. Det krävs också långsiktighet för att kunna bidra till att hjälpa afghanerna att själva bygga upp ett fungerande land. Men utan säkerhet är det inte möjligt att bygga utveckling.

Från svensk sida strävar vi efter att konkret genomföra en civil-militär samverkan. Regeringen har därför i somras utnämnt en Senior Civilian Representative, ambassadör Bringéus som verkar i PRT Mazar e Sharif och där leder ett team av civila rådgivare.

Vad gäller den fortsatta svenska militära närvaron och dess omfattning i Afghanistan avvaktar vi nu innehållet i den Afghanistanproposition som riksdagen senare i höst kommer att besluta om. Riksdagens beslut och givetvis utvecklingen på marken i Afghanistan är bärande pelare för Försvarens fortsatta planering av insatsen.

Vi kan emellertid konstatera att det internationella samfundet vid sommarens konferens i Kabul uttryckte sitt stöd för den afghanska regeringens målsättning att afghanerna själva i slutet av 2014 ska kunna leda och genomföra militära operationer i hela Afghanistan. För att kunna uppfylla denna målsättning samverkar den afghanska regeringen med NATO och ISAF för att genomföra den s.k. transitionsprocessen där ansvaret för Afghanistans säkerhet stegvis ska överlämnas från ISAF till den afghanska regeringen.

Vårt gemensamma engagemang i Afghanistan visar tydligt att vår egen säkerhet ofta börjar långt utanför våra nationsgränser. Ett annat exempel på hur vi gemensamt försöker bidra till en säkrare värld långt bort från våra egna gränser är operation EUNAVFOR i Adenviken. Syftet med denna EU-ledda marina operation som sker i samverkan med många andra aktörer som t.ex. NATO, Kina, Indien och Japan är att dels bistå WFP:s mattransporter till den krigshärjade somaliska befolkningen, dels att stävja och förhindra sjöpiraternas verksamhet mot handelsfartyg. Här har Sverige i augusti avslutat sitt knappt halvårslånga ansvar för operationens högkvarter på plats i området. Vårt fartyg HMS Carlskrona deltar i operationen ännu någon månad. Och därefter kommer ett finskt fartyg att delta i operation EUNAVFOR.

Som ett led i att försöka förbättra situationen i Somalia genomför EU en utbildningsmission av somaliska milissoldater i Uganda, den s.k. EUTM-missionen. Inom ramen för EUTM bidrar Sverige och Finland med ett gemensamt utbildningsteam på sex personer, tre från respektive land.

Det var nog inte många som för 10 år sedan hade trott att svenska och finska fartyg skulle delta i en EU-ledd marin operation utanför Afrikas Horn eller under EU-flagg gemensamt utbilda somaliska milissoldater i Uganda! Det svensk-finska initiativet 1997 att EU skulle

kunna genomföra s.k. Petersbergsuppgifter, dvs att unionen skulle kunna åta sig olika fredsfrämjande insatser, har visat sig vara mer fram- och klarsynt än vad vi kanske trodde då.

EU-medlemskapet ger alltså våra två länder möjlighet att påverka utvecklingen inom unionen. Våra båda länder har ett gott renommé inom ramen för EU:s krishantering. Det är ingen slump att den förste ordföranden i EU:s militärkommitté var generalen Hägglund. Just nu leds militärkommittén av svensken, general Syrén.

Små och medelstora länder kan alltså göra skillnad även i en föränderlig värld!

Sammanfattningsvis är mina tre viktigaste budskap:

- Nya hot och utmaningar kräver ökad militär rörlighet och tillgänglighet.
- Vi följer noga den dynamiska säkerhetspolitiska utvecklingen i Östersjöområdet.
- Sverige och Finland samarbetar från Skärgårdshavet/Saaristomeri till Somalia.

Tack